

לישראל²⁹, אז דער אויבערשטער איז מקיים כביכול די מצוות וואס ער זאגט אז אידן³⁰, איז ווי קומט עס³¹ אז דער אויבערשטער האט דערלאזט חרוב מאכן דעם ביהמ"ק, און נאכמער: דאס איז געטאן געווארן בשליחותו ית', ווי עס שטייט אין נבואה³², הנני שולח ולקחתי גו' ואל נבוכדראצר מלך בבל עבדי גו'!³³

און אויב — ווייל אידן זיינען ניט געווען ראוי צו האבן דעם ביהמ"ק — האט דער אויבערשטער געקענט גונן זיין דעם מקדש, ע"ד ווי מען געפינט בנוגע דעם משכן אז, נגנו אוהל מועד כו"³⁴, און נאך מער: ביים מקדש גופא איז דאך, טבעו בארץ שערי³⁵; ועד"ז זיינען כמה כלים נגנו געווארן³⁶.

ה. בנוגע דעם איסור פון בל תשחית קען מען לכאורה ענטפערן ע"פ מאמר רז"ל אויפן פסוק³⁷, „כלה ה' את חמתו, אז „שפך חמתו על העצים ועל האבנים ולא שפך חמתו על ישראל“ (און דער-פאר איז בא אספ"ן ניט „בכי לאסף“ נאר „מזמור לאסף“).

און דערפאר איז דאס ניט אן ענין פון בל תשחית, ווייל דער איסור איז נאר „כשעושה דרך השחתה וקלקול, אבל ע"מ לתקן מותר לקלקל אם א"א לתקן אלא ע"י קלקול זה“³⁸.

(29) תהלים קמו, יט.

(30) שמיר פ"ל, ט. ועד"ז — ירושלמי ר"ה פ"א ה"ג. וראה ברכות ו, א (בנוגע תפילין). וטור.

(31) ראה ב"ר פ"א, ה.

(32) ירמ' כה, ט ואילך. וראה שם ז, יד (ועשיח לבית גו'); לב, ג (הנני נוחן גו'). ועוד.

(33) סוטה ט, טע"א.

(34) איכה ב, ט. איכיר שם (פ"ב, יג). במדבר פט"ו, יג. זח"א ג, א. וראה סוטה שם ובפרשי' שם.

(35) יומא נב, ב. וש"נ.

(36) איכה ד, יא. איכיר שם.

(37) שריע אדה"ז שם סט"ו.

אריאל³⁹) עס האט דאך געקענט שטיין „בא נבוכדנאצר בחודש החמישי כו' על מנת שיבא הקב"ה כו' ויבנה ביהמ"ק“?

ד. איז דער ביאור בזה, אז דערמיט באווארנט דער מדרש א כללות'דיקע שאלה בנוגע חורבן ביהמ"ק:

ס'איז א הלכה פסוקה⁴⁰: „כל המשבר כלים וקורע בגדים והורס בנין כו' דרך השחתה עובר בלא תשחית“⁴¹. נאך מער: נוסף אויפן איסור פון בל תשחית, איז בנוגע דעם ביהמ"ק דא דער איסור פון „לא תעשו גו' — מען טאר ניט צע-שטערן א חלק פון בית המקדש, „הנותץ⁴² אבן אחת מן המזבח או מכל ההיכל און מבין האולם ולמזבח דרך השחתה לוקה שנאמר⁴³ ונתצתם את מזבחתם וגו' לא תעשו כן לה' א. ועאכו"כ — דעם גאנצן ביהמ"ק, און ווי דער רמב"ם רעכנט אין מנין המצות⁴⁴ „שלא לאבד בית המקדש או בתי כנסיות או בתי מדרשות“.

שטעלט זיך די שאלה⁴⁵: וויבאלד אז „מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו

(24) רמב"ם הל' מלכים פ"ז ה"י. שריע אדה"ז חז"מ הל' שמירת גוף ונפש ובל תשחית סעיף יד.

(25) ברמב"ם שם ממשך. ואינו לוקה אלא . . . מדבריהם, וראה מלי"מ שם ה"ח (א"ה כו") דלדעת הרמב"ם — ככל דבר מלבד אילנות הוא רק מדרבנן. אבל בשריע אדה"ז שם הלשון: „עובר בל"ת שנאמר לא תשחית גו'. וראה אנציקלופדי' תלמודית ערך בל תשחית בתחלתו המחלוקת בזה.

(26) לשון הרמב"ם הל' ביהבית פ"א ה"י. ובהל' יסוה"ת פ"ז ה"ז — „הסותר ועוד שינויים. וראה צפתי' הל' יסוה"ת שם. ועוד. ואכ"מ.

(27) ראה יב, ג"ד.

(28) שבריש ספר היד מל"ת סה. ועד"ז — בסהמ"צ מל"ת סה. ובכותרת להל' יסוה"ת מצוה ח כתב: שלא לאבד דברים שנקרא שמו עליהם (כי מקצור ביותר בהלשון). ואכ"מ.

(28) בהבא לקמן העירני ח"א מס' נפש חיים (ל"ח פלאגי) מע' הביית אות יד. וש"נ.

ע"ד ווי ס'איז דער דין בנוגע למלאכת שבת, אז כל המקלקלין פטורין³⁸ (אויב קרע בגדים או שרפן או שבר כלים דרך השחתה הרי זה פטור³⁹) ואעפ"כ איז הקורע בחמתו או על המת שהוא חייב לקרוע עליו חייב מפני שמיישב דעתו בדבר זה וינוח יצרו והואיל וחמתו שוככה בדבר זה הרי הוא כמתקן וחייב⁴⁰; ועד"ז בעניננו: וויבאלד אז דער חורבן ביהמ"ק איז געווען באופן פון "כילה . . . חמתו" איז דאס אן ענין פון תיקון.

נאך מער: דורך דעם וואס "כילה . . . חמתו" איז "לא שפך חמתו על ישראל". קומט אויס, אז בנוגע אידן איז דער חורבן אן ענין פון מקלקל "ע"מ לתקן", ווארום "א"א לתקן אלא ע"י קלקול זה", און ס'איז ניטא דערביי דער איסור פון כל תשחית⁴¹.

עס בלייבט אבער ניט מובן בנוגע דעם איסור פון "לא תעשון כן": אע"פ אז דער איסור פון "לא תעשון כן" איז (כדיוק לשון הרמב"ם⁴²) דוקא ווען דאס איז "דרך השחתה"⁴³, און ווי דער כסף משנה⁴⁴ טייטשט אפ "שאם נותן כדי

לתקן ודאי שרי" - דארף אבער דער "כדי לתקן" זיין א תיקון ובנין" בגוף הדבר⁴⁵. ובפרט לויטן פסק דין אין רמ"א⁴⁶ אפילו בנוגע לבית הכנסת, אז "אסור לסתור דבר מבית הכנסת אלא אם כן עושה על מנת לבנות"; אויב אבער ער טוט עס לצורך אחר, אפילו לצורך מצוה, איז דאס אסור⁴⁷. דער איינציקער היתר איז נאך ווען די סתירה איז ע"מ לבנות, און כדי לבנות במקומו⁴⁸.

ו"ל אז דאס איז די הוספה און דער דיוק אין ילקוט "עלה ארי" כו' והחריב את אריאל כו' על מנת שיבא ארי" כו'

45) ולהעיר דגם במלאכת שבת לגבי סותר כתב הרמב"ם (הל' שבת פ"א הי"ח). כל המקלקל ע"מ לתקן חייב כיצד הרי שסתר ע"מ לבנות במקומו (וכשבת לא, ב). ועפ"י צ"ע אם הדין ברמב"ם שם פ"י (הג"ל בפנים) הקורע בחמתו כו' דנחשב כמתקן הוא גם במלאכת סותר, כמו שפירש במג"ח מצוה לב במוסד השבת (מט, ד) ברמב"ם שם (פ"י ה"י) ד"ל"ד ע"מ לבנות אלא העיקר שלא יהי' דרך השחתה שהוא מקלקל. עיי"ש.

[והא דלא כתב הרמב"ם בפ"י (הט"ז) ע"מ לבנות במקומו - לפי סמך על מ"ש לפניו בפ"א (ש"ת אבני נזר א"ח ח"א סק"ד ס"ה)].

וראה שו"ע אדה"ז א"ח סי' רע"ח סי"ג. שו"ת הצי"צ א"ח סי"כ אות ג. שו"ת אבני נזר שם סרלי"ג ס"ד ואילך. ועוד. ועצ"ע. ואכ"מ.

46) ראה בארוכה שו"ת צ"צ שם. ושם בסוף אות ג, דגם להרמב"ם שלא אסר אלא דרך השחתה אם אין התיקון מתקן כל הקלקול חשוב זה השחתה. וראה שם בסוף התשובה: ואפ"ל גם הרמב"ם לא כתב דרך השחתה אלא לענין חיוב מלקות כו' אבל להתיר כשאינו דרך השחתה י"ל דבעינן שיהי' ע"מ לתקן כמ"ש המרדכי (דלקמן הערה הבאה) - שצ"ל ע"מ לבנות. וראה גם שו"ת תורת חסד א"ח סי' ד. שדיח כללים מערכת המ"ם כלל יב (כרך ב ת"ג, ב ואילך).

47) שו"ע א"ח ס"ח קנ"ב (ממרדכי פ"ד דמגילה).

48) וראה שו"ת צ"צ ותורת חסד שם.

49) ראה ט"ז שם סקנ"א סק"ג ובפרמ"ג שם.

38) רמב"ם הל' שבת פ"א הי"ז. משבת קה, ב. ובכ"מ.

39) רמב"ם שם.

40) רמב"ם שם פ"י הי"י. וראה שם פ"ח ה"ח.

41) עדמ"ש במדות פ"א מ"ב. ורשות הי' לו לשרוף את כסותו, ואין כאן משום כל תשחית כו' (פ"י הרא"ש שם). וראה לקו"ש ח"ח ע' 465 ואילך הביאור בזה לדעת אדה"ז, אף שפסק שם (ט"ו י"ד) דאיסור כל תשחית הוא. אפילו כוונתו כדי להראות כעס וחימה להטיל אימה על בני ביתו שאינן נוהגין כשורה. עיי"ש.

42) הל' יסוה"ת והל' ביהב"ח שם.

43) וכלשונו בהל' מלכים שם (ועד"ז בשו"ע אדה"ז שם סט"ז) לגבי כל תשחית. ועד"ז בהל' שבת שם פ"א לגבי איסור שבת.

44) הל' ביהב"ח שם.

1. פון דעם קומט ארויס אן ענין נפלא בנוגע לחורבן הבית, בית ראשון ועאכריכ בית שני:

דער בנין ביהמ"ק השלישי דורך דעם אויבערשטן — „יבא ארי זה הקב"ה כו' במזל ארי והפכתי אבלם לששון ויבנה אריאל, איז ניט א זאך וואס וועט זיך ערשט אנהויבן לעתיד לבא, נאר התחלת בנינו האט זיך אויפגעטאן תיכף לחורבן הבית.

נאך מער, דאס איז דער גאנצער תכ- לית פון חורבן הבית: דער אוי- בערשטער האט געוואלט „מתקן“ זיין דעם בית המקדש, אז ער זאל ניט זיין ווי עס איז געווען פריער, א „בניינא דבר נשי“ וואס האט ניט קיין קיום, נאר עס זאל זיין „בניינא . . דקב"ה“, א בנין נצחי — און דעריבער איז געווען

54) ראה שו"ע אדה"ו אריה סרע"ח סי"ב, ב' דיעות (לגבי שבת) בסותר ע"מ לבנות — אם צריך שיהא בנין האחרון יותר טוב מן הראשון או לא. וראה שו"ת צ"צ חי'ו שער המלאים — חידושים על מ"ס שבת (בהוצאת קה"ת תשכ"ד — ט, סעי"ב). אבל גם להדיעה שלענין איסור שבת איצ שיהא הבנין יותר טוב מן הראשון לאחשבו בסותר ע"מ לבנות, הרי לענין ניתוח אבני היכל כו' — בכדי שהסתירה תהי' נחשבת כבנין הוא דוקא בסותר ע"מ לבנות במקומו בנין טוב ויפה מהראשון, וכנ"ל (הערה 50) בעצת ב"א בן בוטא להורדוס, וכמפורש בשו"ת משאת בנימין (שו"בא בשו"ת צ"צ שבערה 51).

55) כי אף ש„עלה ארי מסבכו כו' מדובר בבית ראשון שהחריב נבוכדנאצר, הרי על בית השני (אף שחסרו בו ה' דברים — יומא כא, ב) נאמר (תגי ב, ט, ב"ב ג, סעי"א ואילך) גדול יהי' כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון, וימתק ע"פ זחיג שבערה הבאה (ועד"ז הוא כראב"ע חגי שם — כס"י ה"ב).

56) זחיג רכ"א, א, וראה גם שם ח"א כת, א. 57) ולהעיר שגם האופן דגדול יותר' דבית שני הוא „בבנין“ או „בשנים“ (כ"ב שם), היינו שהי' לו קיום יותר. וראה באריכה לקו"ש ח"ט (ע' 27-8) ובהערות שם: ע' 62; ע' 67-8, שהוא גדלות גם באיכות וברוחניות.

ויבנה אריאל: להדגיש אז די מטרה פון חורבן הבית איז געווען (ניט צוליב דעם חורבן עצמו, נאר) צוליב אן ענין נוסף, און „על מנת שיבא ארי כו' ויבנה אריאל“ — „ע"מ לבנות“, וכמילא איז מובן אז דא איז ניטא דער איסור פון ניתוח הבית, חורבן ביהמ"ק, נאר פארקערט: „ההיא נתיצה בנין מקר"י“ — דער חורבן וניתוח גופא, איז (שמו) ענינו — בנין.

און מהאי טעמא איז דער ילקוט כופל וחוזר דעם ועלבן נאמען „עלה ארי במזל ארי והחריב את אריאל כו' על מנת שיבא ארי במזל ארי ויבנה אריאל“ — ווייל דאס איז מסביר ומדגיש, אז דער תוכן פנימי פון דעם חורבן — די נתיצה — איז „בנין (מקרי)“; ב"ז אז דער ענין וגורם החורבן, האט דעם ועלבן שם (וואס „שמו אשר יקראו לו בלשון הקודש“ וייזט אויפ'ן תוכן הדבר⁵²) ווי דער וואס טוט אויף דעם בנין ביהמ"ק כפשוטו — „יבא ארי במזל ארי ויבנה אריאל“⁵³.

50) ראה תשב"ץ ח"א סי"ב (הובא בשו"ת תורת חסד שם אות ד) שמביא ארי שמותר לסתור היכל כולו כשביל לבנות, דכבא בן בוטא השיא עצה (כ"ב ד, א, וכצל בתשב"ץ שם) להורדוס, למסתרי' להיכל ולמבני'. האם נאמר שמהו הוא מקור דברי הרמב"ם (כהל' יסודית והל' ביהבית) למיש, דרך השחתה' — מוכן, דפירוש, דרך השחתה' הוא בכל גונו דאינו ע"מ לבנות במקומו בנין (חדש ויפה יותר, וראה לקמן הערה 54).

51) ל' המרדכי במגילה פ"ד תתכ"ז, ומקשרו עם הדין דנתיצת ביהמ"ק (הובא בב"י לטא"ח שם סקניא ד"ה כתב המרדכי, שו"ת צ"צ שם ס"א ד"ה יש לחקור).

52) שער היחוד והאמונה ספ"א. 53) ע"פ כ"ז ימתק (בפנימיות הענינים) זה שמדרש הנ"ל הוא בילקוט ירמ'י שבה מודגש יותר הנ"ל, כי „ירמי כולי חורבנא . . וישעי כולי נחמתאי (ב"ב יד, ב, יליש ירמי' שם בתחלתו — רמז רנא).

בה⁶³).

נאך יותר מזה — דער חורבן הבית און די גאולה ובנין ביהמ"ק זיינען ניט בהפסק זמן, בהפסק רגע ביניהם — נאך תיכף ממש לחורבן איז געווען בעולם הזה למטה בארץ ישראל עצמה — די התחלת הגאולה, נולד מושיען.

בגלוי הערט זיך אן ביי אידן דער ענין החורבן, ובמילא — הלכות ט' באב וכו' — אבער ענינם (פון תעניות און ט"ב בפרט) — איז דאך בריינגען צו תשובה, ובלשון הרמב"ם ריש הל' תעניות: ודבר זה מדרכי התשובה הוא⁶⁴. כדי אז די גאולה ובנין המקדש זאל קומען דורך תשובה ועבודת ישראל בפועל.

ה. אט דער ענין (אז התחלת תיקון ובנין הבית פאנגט זיך אן תיכף ממש לחורבן, ווארום דאס איז דער גאנצער תכלית פון דעם חורבן, צוליב דעם תיקון הבית) —

געפינט מען מפורש גלייך ביי דעם ערשטן גלות, גלות מצרים, אז גלייך — תיכף ממש — נאך דער גזירה אויפן גלות, ״ועבדום וענו אותם״⁶⁵, האט דער אויבערשטער אנגעזאגט אברהם אבינו ״ואחרי כן יצאו ברכוש גדול״⁶⁶. וכידוע דער ביאור בזה⁶⁷, אז דער גאנצער ענין פון גלות מצרים איז געווען צוליב דער עלי' (דעם ״רכוש גדול״) פון אידן, און מקבל זיין די תורה (נאך די אידן זייענ-דיק אין גלות ושעבוד מצרים האבן דאס

דער חורבן פון די בתי מקדשות, בית ראשון ובית שני, ע"מ לתקן ולבנות א מתוקנדיקן ביהמ"ק, ביהמ"ק השלישי וואס איז בנינא דקוביה. קומט אויס, אז דער חורבן פון די בתי מקדשות איז גאר א גדר פון „בנין“, ניט חורבן וסתירה.

ז. עפ"ז יש לבאר בעומק יותר דעם סיפור אין מדרש⁶⁸, אז ווען אן ערבי (כשעת חורבן הבית) האט געהערט ווי „צעקה פרתו״⁶⁹ פון א אידן האט ער אים געזאגט אז דער ביהמ"ק איז איצט חרוב געווארן; און תיכף ממש לאח"ז ווען „הפרה צועקת פעם אחרת״⁷⁰ — האט ער אים געזאגט אז „נולד מושיעיהם וגואלן של ישראל״⁷¹ —

דייל, אז בפנימיות הענין ווערט דערמיט געמיינט ניט נאר אז דעמאלט איז געבארן געווארן משיח, והיינו אז פון דעם רגע נאכ'ן חורבן איז ער גרייט אויסצולייזן די אידן, אז מיט דעם חורבן איז אויך געקומען די הכנה, התחלת ואפשריות הגאולה

(וכמוכן ההכרח ע"ז בפשטות: ווי באלד אז ווען אידן טוען תשובה איז „מיד הן נגאלין״⁶⁰, און אני ישנה בגלותא אבער ולבי ער להקביה וכו'⁶¹, מוז משיח זיין גרייט גלייך אין דער רגע שלאחרי החורבן, כדי ס'זאל קענען זיין די גאולה — „מיד״⁶² כשעושי' תשׁו-

(58) איכיר פ"א, נא.

(59) לשון המתנת כהונה שם.

(60) רמב"ם הל' תשובה פ"ז היה.

(61) זח"ג צ"ה, א. וראה שהשיר עה"פ (שה"ש ב.

ה) אני ישנה גו'.

(62) ואף שאומר „דאחייליד פריקהון דיהודאי

(ואיך שייך שיהי' מוכן תיכף לגאול את ישראל) —

הרי מצינו דוגמתו קודם המבול דכיום שנולד עזר

לאמו (ב"ר פל"ז, א. ויקיר פ"ה, א.) וצ"ע ובירור

בגבוהת הילד" (נדפס בסריס נגיד ומצוה ועוד.

וראה סה"ד ד"א רמה).

(63) ראה שיחת תגה"ש תשד"מ שבעת החורבן הי' זמן המוכשר ומסוגל ביותר לתשובה כאשר בני ראו חורבן הבית כו'.

(64) ושם רפ"ה שקאי בהד' צומות — כולל תיב: ישראל מתענים כו' כדי לעורר הלבבות ולפתח דרכי התשובה.

(65) לך טו, יג.

(66) שם, יד.

(67) ראה לקו"ש תכ"א ע' 15 ואל"ך. וש"נ.